

HERKESE MERHABA

Metin HOTİNLİ^{1*}

¹İstanbul Üniversitesi Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü, İstanbul

Nazik ilginize teşekkür eder, tertiplemiş olduğunuz güzel toplantıya, sağlık nedenleri ile katılamayacağım için, üzüntülerimi ifade etmek isterim.

Eğer katılabilsedim, bu kadar seçkin astronom karşısında, benim astronomi hakkında söyleyecek fazla bir sözüüm zaten olamazdı. Ancak, Ulusal Öğrenci Astronomi Kongresinin de birlikte yapıldığı göz önüne alarak, astronomiye ilk adımlarını atan gençlere, başarı dilekleriyle birlikte, birkaç anımı ve astronomi üzerine bazı düşüncelerimi iletmek istiyorum.

Bundan 63 yıl önce, 1947 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi, o zamanki adı ile Astronomi Enstitüsü'ne, asistan olarak girdiğim zaman, Üniversitedeki Türk astronomların sayısı sadece iki idi: Doç. Dr. Nüzhet Gökdoğan ile asistan Edibe Tüzemen hanımlar. Benimle birlikte sayı üçe çıkmış oldu. İki tane de yabancı öğretim üyesi; Prof. T. Royds ve Dr. W. Gleissberg ile toplam sayımız beş olmuştur.

Sizin de belirttiğiniz gibi, yaklaşık 75 yılı geride bırakan Türk astronomları olarak, göndermiş olduğunuz Kongre Programındaki bildiri sunanların listesine bakınca, bir insan ömrü kadar kısa sürede Türkiye'de astronominin göstermiş olduğu bu olağanüstü gelişme karşısında gurur duymamak mümkün değil.

Lise öğrencisi olduğum yıllarda, astronomi üzerine çok ilginç bir kitap okumuş ve "ben de astronom olacağım" demeye başlamıştım. Ancak itiraf etmeliyim ki, ne arkadaşlarımdan ne de aile çevremden destek görmek şöyle dursun, "astronomi ne işe yarar, daha faydalı bir şey yapsana" gibi sözler işitmiş, Ziya Paşa'nın, Thales' in göğe bakarken kuyuya düşmesine gönderme yapan, "Yıldız arayıp gökte nice turfa münecim / Gaflet ile görmez kuyuyu rah-i güzârında" dizelerine de sık sık muhatap olmuştum. Hatta babamı bir arkadaşı "üzme kendini, matematik yaptığna göre, ona bir sigorta şirketinde iyi bir iş bulurum" diye teselli etmiş.

O sıralarda gazetelerde İstanbul Üniversitesinde yeni bir gözlemevi inşa edil-mekte olduğunu okumuştum. Hemen Beyazıt'a gidip, ileride benim de içerisinde 40 yıl mutlu bir çalışma hayatı geçireceğim binanın temellerinin atılışını görmek fırsatını buldum. Gene gazetelerde, eğitimini Fransa'da tamamlamış olan genç bir Türk hanımının, Üniversite Reformundan sonra yeni kurulan Fen Fakültesinde, astronomi dalında doktora tezi yaparak başarılı bir sınav sonunda Fen doktoru unvanını almış olduğunu okudum. Bu haber beni çok duygulandırdı. Genç Cumhuriyetin "aydınlanma" ve "çağdaşlaşma" projesinin meyvelerini artık vermeye başladığı görülüyordu. "Gökyüzünü gözlemek günahdır, Tanrı'nın işine karışmaktır, uğursuzluk getirir" türünden fetvalarla, gözlemevlerinin yıkılmış olduğu bir ülkede, gökbilimine ilginin tekrar başlamış ol-

* Emekli, Prof. Dr.

ması ve kadınların bile bu mesleği seçebilmeleri, beni fazlasıyla heyecanlandırmış ve astronomiyi seçmek azmimi daha da pekiştirmişti.

Ancak, bu mesleği seçtikten sonra, pek çok kez, "astronomi neye yarar, ne gibi faydası vardır?" gibi sorular ile karşılaştığım oluyordu. Uzay çağının başlaması ve yapay uydular aracılığı ile gelişen teknolojidenden sonra, belki bugünün gençlerine böyle anlamsız sorular artık sorulmuyordur, çünkü bunu soranlar, uygarlığın sadece teknolojik gelişme yönünü görmektedirler. Oysa uygarlık teknolojidenden ibaret olmayıp, fikir düzeyindeki gelişmedir. Teknoloji ise, temel bilimlerin bir yan ürünü olarak ortaya çıkar.

Bana "astronomi ne işe yarar?" diye soranlara o zaman şöyle diyordum: "Newton Gök Mekaniği problemlerini çözmek isterken, diferansiyel ve integral hesabı icat etti. Onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyılların büyük matematikçileri, Gök Mekaniği problemlerini çözmeye uğraşırken, Matematiğe dev adımlar attırlar". Ünlü Fransız fizikçi Jean Perrin' in "Eğer gezegenimiz de, Venüs gibi, sürekli olarak, yıldızlı göğün görüntüsüne engel olacak kalın bulutlar ile çevrili olsa idi, o zaman Astronomi olmayacağı gibi, ne sinema, ne radyo, ne otomobil... olurdu" değerlendirmesini hatırlatıyordum.

Kanımcı Kopernik kuramının asıl önemi, eski bir kuramın yerine daha doğru olduğu varsayılan yeni bir kuramın gelmiş olması değildir. Zaten Kopernik kuramının da pek çok eksiği vardı, bunları ileride gelenler düzeltti. Asıl önemi, onu bir Devrim yapan, aklın, geleneksel ve dinsel saplantıların zincirlerinden kendini kurtarmasını sağlamış, aydınlanmanın yolunu açmış, habercisi, itici gücü olmasındadır.

Kopernik yer küreyi Evrenin merkezinden kaldırıp, sıradan bir gezegen konumuna getirdi. Bir sonraki adım, Güneş' i Evrenin merkezinden kaldırıp, Samanyolu içerisinde sıradan bir yıldız konumuna getirmektir. Buna "ikinci Kopernik Devrimi" diyebiliriz. Samanyolu'nu da, Evrenin merkezindeki görkemli konumundan alıp, milyarlarca arasında, sıradan bir galaksi konumuna getirmek, yirminci yüzyıl astronomlarına kısmet olacaktı. Bunu da "üçüncü Kopernik Devrimi" olarak tanımlayabiliriz.

Astronominin bu gelişmesini, ünlü Amerikalı astronom Edwin Hubble şöyle tanımlıyor: "Astronomi tarihi, İnsanın genişleyen ufuklarının tarihidir".

Gökbiliminin gelişmesinin her aşamasında, ufukumuz biraz daha genişlerken, maddesel konumumuz biraz daha önemini yitiriyor. Gene de bunu anlayacak kadar aklımızın oluşu onur vericidir.